

аксиологический и этический компоненты категории времени: с угасанием веры небесное вытесняется земным, духовное материальным, вечное временным.

В дальнейшем интерес представляет сопоставительное изучение изменения представлений о времени на основе языковых данных славянских и германских языков, например на основе метафор русского, немецкого и английского языков.

Источники и литература

1. Плуныян В. А. Время и времена: к вопросу о категории числа // Логический анализ языка. Язык и время. – М.: Изд-во «Индрик», 1997. – С. 158-169.
2. Свирепю О. А. Метафора как код культуры. Дисс... канд. философ. наук. – Ростов-на-Дону, 2001. – 162 с.
3. Бархатова О. Н. Западноевропейская средневековая христианская картина мира: Учебное пособие. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2000. – 87 с.
4. Словарь русского языка XI-XVII века. Вып. 8. – М.: Наука, 1981. – 351 с.
5. Donne's Sermons. Selected Passages. Oxford, 1919/1946.
6. Разумовский, Григорий, прот. Объяснение священной книги псалмов. – М.: Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2003. – 992 с.
7. Словарь русского языка XI-XVII века. Вып. 5. – М.: Наука, 1978. – 392 с.
8. Словарь русского языка XI-XVII века. Вып. 4. – М.: Наука, 1977. – 403 с.
9. Сказание Авраамия Палицына// Памятники литературы Древней Руси. – М., 1987. – С. 162-281
10. Архимандрит Кирилл (Павлов). Время покаяния. – М., 2004. – 191с.
11. The Book of Common Prayer. Oxford, 1735 (MDCCXXXV).
12. Noonan, J. The Scholastic Analysis of Usury. Cambridge, 1957. – 432P.
13. Mathews M.M. A Dictionary of Americanisms. Chicago. 1951, V. 2. 1946 P.
14. Dictionary of American Proverbs. Ed. W. Mieder. N. Y., Oxford 1992. – 710 p.
15. Словарь русского языка XVIII века. Вып. 4. Л.: «Наука», 1988. – 256С.
16. Бабкин А.М., Шендцов В.В. Словарь иноязычных выражений и слов. В 3-х книгах. – СПб.: Изд-во «Квотам», 1994. – кн. 3, 1344 с.
17. Берков В.П. и др. Большой словарь крылатых слов русского языка. – М.: Издательство «Русские словари», 2000. – 624 с.
18. Strate, L. Cybertime // Communication and cyberspace. Cresskill, 1996. – PP. 351-377
19. Электронный ресурс: www.buk.irk.ru/library/book/texts/mankast/chapter7.

Коновалова Т. І., Ярова Н. О.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ В НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Словотворення – одне з найбагатших джерел поповнення лексичного складу мови, яке органічно пов'язане з живими процесами розвитку лексики.

Питання словотвору продовжують привертати увагу дослідників на сучасному етапі розвитку лінгвістики. Багато праць з опису словотвірної системи орієнтовані на опис семантичних похідних і словотвірних категорій. В працях З. М. О. П. Єрмакової, Е. С. Кубрякової, Т. Папагеоргіу, М. Тріандафілітиса та інших лінгвістів знайшли своє відображення різні підходи в дослідженні словотвірного значення, але всім їм властива тенденція співвідносити структурні особливості процесів словотворення із семантичними особливостями словотвірного типу [4, 6, 14, 15].

Одним з центральних питань словотвору є аналіз словотвірних типів і афіксальна варіативність в системі іменникових граматичних структур. Одним з найпродуктивніших способів утворення нових іменників є суфіксальний. За допомогою деяких суфіксів із конкретним значенням творяться так звані форми суб'єктивної оцінки. Дослідники стверджують, що українська мова багата на словотвірні засоби вираження оцінки внаслідок великої кількості оцінних суфіксів та їх емоційного забарвлення в структурі мови. Оскільки творення оцінних назв невід'ємне від категорії кількості, досліджуючи оцінні форми, важливо розглянути іменники, утворені за допомогою суфіксів із функцією зменшеності-експресивності, тобто демінутиви, які означають об'єкт як зменшену одиницю, наприклад, **кішка – кішечка, ұаға – ұағітса, вода – водичка verb – веріка**.

Дослідження вищезгаданих суфіксних утворень та словотвірних формантів української мови в порівнянні з відповідними афіксами новогрецької мови, також багатой на засоби емоційного вираження, становить, на наш погляд, значний науковий інтерес, оскільки порівняльний аспект допомагає висвітлити деякі закономірності, зробити висновки, важливі для обох мов.

Актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних мовознавчих студій на комплексне дослідження явищ на всіх рівнях мови, зокрема, на лексичному, розповсюдженістю іменників з суфіксами суб'єктивної оцінки в усному і художньому мовленні новогрецької та української мов, а також недостатнім рівнем висвітлення даної теми в сучасній лінгвістиці.

Метою даної статті є порівняльний аналіз демінутивів в новогрецькій та українській мовах. Для досягнення цієї мети були розглянуті пейоративні форманти, які беруть участь у творенні демінутивів та власне демінутиви новогрецької мови та їх українські відповідники. Джерелом дослідження слугували словники української та новогрецької мов [7, 13].

В лінгвістиці існують різні точки зору на слова із суфіксами суб'єктивної оцінки. Так Л. А. Булаховський розглядав суфікси із значенням демінутивності-пейоративності в одному ряду з іншими словотвірними суфіксами. [2; 126-132]. В академічному курсі сучасної української літературної мови емоційно-оцінні суфікси розглядаються як «суфікси, які вносять у значення слова відтінок суб'єктивної позитивної чи негативної оцінки» [11; 43]. П. І. Білоусенко відніс емоційно-оцінні утворення до окремих слів [1]. Деякі мовознавці кваліфікують словотвірні суфікси, що категоризують значення власне-зменшеності, як засоби вираження суб'єктивної раціональної оцінки [12:33-34]. Питання, пов'язані з утворенням демінутивів розглядалися в працях таких українських мовознавців як Г. В. Семеренко, С. С. Плямовата, М. В. Коваленко та ін. [9, 8, 5], а також в дослідженнях новогрецьких лінгвістів: М. Тріандафілідиса, Г. Папагеоргіу та ін. [15, 14]. Ми поділяємо думку тих мовознавців, які вважають, що емоційна оцінка є невід'ємною частиною лексичного значення слова. Похідні з емоційно-оцінними формантами є окремими словами, а суфікси, які беруть участь в їхньому творенні, мають статус словотвірних.

Найпоширенішими в нашому матеріалі виявилися суфікси **-άκι, -άκης, -άκος, -ουδάκι, -ούλα, -όπουλο/ -όπουλα, -έλι, -άριο (-ωάριο)**. Новогрецькому суфіксу **-άκι**, який використовується для творення демінутивів

середнього роду як власних, так і загальних назв, відповідають українські форманти **-ик-, -к(а), -очк- (-ечк-), -ок :** **μαχαίρι – μαχαίρακι ніж – ножик, μωρό – μωράκι дитина – дитинка, Ελένη – Δενάκι Олена – Оленка, τριαντάφυλλο – τριανταφυλλάκι троянда – трояндочка, γάτα – γατάκι кішка – кішечка, ρεβίθι – ρεβιθάκι горох – горошок.** Дослідники визначають високу продуктивність українських суфіксів **-ик-, -к(а), -ок** [9;11] та малопродуктивність суфіксів вторинного утворення **-очк-** та **-ечк-** [9; 9].

Новогорьському суфіксу **άκης**, який є близькоспорідненим із суфіксом **-άκι** і використовується для творення демінутивів чоловічого роду в новогорьській мові, в українській мові відповідають суфікси **-ечк-, -ик :** **πατέρας – πατεράκης батько – батечко, Δημήτριος – Δημητράκης Дмитро – Дмитрик.**

Відповідниками новогорьського суфіксу **-άκος**, який також використовується для творення демінутивів чоловічого роду, є українські форманти **-к(а), -ик, -ус, -очок :** **δρόμος – δρομάκος вулиця – вуличка, γέροντας – γερωντάκος дід – дідусь, κήπος – κηπάκος сад – садочок.** В новогорьській мові демінутив **«γερωντάκος»** має значення **«низькорослий, добрий дід»**, тобто **«гном»** [13; 167], тобто відбувається розширення лексичного значення демінутива в новогорьській мові. Якщо продовжити демінутивний ряд лексеми, в українській мові отримаємо ланцюжок : **дід → дідусь → дідусик.** В новогорьській мові цей ряд не продовжується. В українській мові формант **-ус(ь)** використовується дуже рідко, а похідний від нього суфікс **-усик** взагалі функціонує в одиничних випадках : **тато → татусь → татусик, дід → дідусь → дідусик.** Деякі новогорьські демінутиви, утворені за допомогою суфіксу **-άκος**, не мають українських відповідників. Демінутив **μαθητάκος**, утворений від лексеми **μαθητής – учень, школяр**, має відповідник лише до лексеми **школяр : школяр – школярик.** Від лексеми **учень** в українській мові неможливо утворити демінутив. В російській мові такий відповідник існує : рос. **ученик – ученичок.**

Суфікс **-ουδάκι** є складним утворенням і складається з двох формантів **-ουδ(α)** та **-άκι :** **λάγος – λαγουδάκι заць – зайчик, μωρό – μωρουδάκι немовля – немовлятко, σταυρός – σταυρουδάκι хрест – хрестик, χωριό – χωριουδάκι село – селце.** Лексема **«μωρό»** має цілу низку демінутивів, утворених за допомогою різних суфіксів : **μωρό → μωρουδάκι = μωράκι = μωρουδέλι.** В українській мові існує лише один відповідник – **немовлятко.** Він має відтінок зменшуваності. Натомість в новогорьській мові демінутиви розрізняються між собою за ознакою зменшуваності достатньо чітко. Лексема **μωρουδέλι** має значення **«дуже маленьке немовля».** Демінутив **«μωράκι»** має додаткове лексичне значення, абсолютне не пов'язане із значенням **«новонароджена дитина».** В новогорьській мові ця лексема вживається в якості компліменту молодій дівчині і має відповідник в українській мові – **«крихітка».** Цей феномен існує не тільки в новогорьській та українській мовах, а також в російській (**«крошка»**) та англійській (**«baby»**) мовах. Лексема **«σταυρός»** в поєднанні із суфіксом **-ουδάκι σταυρουδάκι** означає **«маленька прикраса» – «κοσμημάκι».** Такого лексичного значення українська лексема **«хрестик»** немає [13; 775]. Певна кількість іменників, які поєднуються із суфіксом **-ουδάκι**, вже має значення зменшуваності, наприклад, **μωρό немовля – маленька дитина, χωριό село – маленьке містечко.** При подальшому їх сполученні із суфіксом **-ουδάκι** вони отримують додаткове емоційне навантаження. Суфіксу **-ουδάκι** відповідають такі суфікси української мови, як **-ик, -тк(о), -ц(е).**

Новогорьському суфіксу **-ούλα**, який використовується для творення демінутивів від іменників середнього та жіночого роду від власних та загальних назв, відповідають українські суфікси **-це, -ечк-, -інк-, -ц(я), -ун(я), -ус(я), -ул(я), -к(о), -нц(я) :** **βρύση – βρουούλα джерело – джерельце, κόρη – κορούλα донька – донечка, μητέρα – μητερούλα мати – матінка.** Лексеми **μητέρα – мати** та **κόρη – дочка** мають цілу низку демінутивів, утворених за допомогою різних словотворчих формантів, як в українській, так і в новогорьській мовах : **μητέρα – μητερούλα, μαμάκα – μαμακούλα мати – мама – мамця – мамуня – мамуся – матуня – матуля – матінка; κόρη – κορούλα дочка – донька – доньця – доця – донечка** [5; 58]. Як бачимо, в новогорьській мові демінутивні ряди іменників значно менші в порівнянні із українською мовою.

Суфікси **-όπουλο/-όπουλα** є дуже продуктивними в новогорьській мові і використовуються, головним чином, для творення іменників на позначення дитини (дочки або сина) даного об'єкта та на позначення молодих тварин: [13; 124] **βοσκός – βοσκόπουλο – βοσκόπουλα пастух/син пастуха – дочка пастуха, έλληνας – ελληνόπουλο – ελληνόπουλα грек/син грека – дочка грека, παπάς – παπαδόπουλο – παπαδόπουλα/πίπ – попня – дочка попа.** Український відповідник існує лише в лексеми **παπάς** та її похідних **παπαδόπουλο – παπαδόπουλα πίπ – попня**, але в такому випадку знаєка точна вказівка на фізичний рід даного українського демінутиву. В новогорьській мові цей критерій чітко визначений. Демінутивний суфікс **-ен(я)**, не може вважатися точним відповідником грецьким суфіксам **-ούλα/-ούλο**, тому що з ним неможливо утворити демінутиви від таких іменників, як **«грек»**, **«пастух».** Що стосується лексеми **βοσκόπουλο**, то її можна перекласти українською **пастушок.** Відображено лише лексичне значення пестливості/зменшуваності, а значення **син пастуха** втрачено.

Новогорьському суфіксу **-έλι**, який використовується для творення іменників середнього роду, відповідають українські суфікси **-ечк-, -ятк-, -к-, -ц(я) :** **κορίτσι – κοριτσέλι донька – донечка, μωρό – μωρέλι немовля – немовлятко, παιδί – παδαρέλι дитина – дитинка або дитя – дитятко.** В новогорьській мові демінутив **παδαρέλι**, на відміну від українських демінутивів **дитинка, дитятко**, має значення зневаги [13; 557].

При творенні демінутивів за допомогою суфіксу **-άριο (-ώριο)** спостерігається явище зміни граматичного роду новоутворених іменників, наприклад, **ο άνθρωπος – το ανθρωπάριο, η γυναίκα – το γυναικάριο, ο φοιτητής – το φοιτητάριο.** Демінутив **βιβλάριο – книжечка**, утворений від іменника **βιβλίο – книга**, має ще декілька лексичних значень, які відсутні в українській мові: **«Μικρό βιβλίο, καθέτι σε σχήμα μικρού βιβλίου, πιστοποιητικό φυλλάδιο»**, тобто **«Маленька книжка, щось у формі маленької книжки, посвідчення, свідоцтво, атестат, брошура, видання»** [13; 149]. Таким чином спостерігається розширення лексичного значення демінутиву новогорьській мові. Демінутив **παιδάριο – дитинка**, утворений від іменника **παιδί – дитина**, крім основного лексичного значення зменшуваності, має значення **дурник**, [13; 557] тобто відбулося розширення лексичного значення. Демінутив **γυναικάριο – жіночка**, утворений від іменника **γυναίκα**, в новогорьській мові несе на собі емоційне навантаження зневаги, а в українській мові існує два варіанти емоційного навантаження. Даний демінутив функціонує в українській як зі зневажливим, так і зі зменшувано-пестливим значенням. В даному випадку спостерігаємо

розширення лексичного значення в українській мові. Демінутиву **φοιτητάριο** – **φοιτητής** – студент відповідає в українській мові лексема «студентик», яка використовується лише в поодиноких випадках в усному мовленні для посилення експресивності. Демінутив **ανθρωπάριο**, утворений від іменника **άνθρωπος** – людина, в українській мові взагалі не має відповідника. В російській мові є адекватний варіант перекладу даної лексеми – «человечешко». Цей демінутив несе на собі зменшувально-зневажливе емоційне навантаження.

В новогрецькій мові існують демінутиви, які утворюються за допомогою суфіксів **-άκι, -ίτσα, -ούλα, -άκι, -ίτσα, -ούλα, -ούλι, -ούλακι, -ουλίτσα** та ін., але при цьому не змінюють свого лексичного значення та емоційного навантаження. Наприклад, **βάρκα** → **βαρκάκι = βαρκίτσα = βαρκούλα** човен → човник, **Ελένη** → **Λενάκη = Λενίτσα = Λενούλα** Олена → Оленка. Як видно з даних ланцюжків, спостерігається тенденція до поступового їх ускладнення та нарощення, без зміни лексичного значення та ступеня здрібності іменників, які утворені за їх допомогою.

Окрему групу складають демінутиви, які в залежності від суфікса, з яким вони сполучаються, змінюють своє лексичне значення. Тому ланцюжки суфіксів будуть мати наступний вигляд: **-ά ≠ -άκι ≠ -ούλι ≠ -ούλα ≠ -ίτσα ≠ -ίδιο**, наприклад, **σάκα ≠ σακάκι ≠ σακούλι ≠ σακούλα ≠ σακίτσα ≠ σακίδιο**. Дані демінутиви мають наступні тлумачення: «**σάκα – τσάντα μαθητηκή, χαρτοφύλλακας**», тобто «шкільна сумка, портфель, ранець», «**σακάκι – κοντός ανδρικός ελενδύτης**», тобто «довгий чоловічий плащ», «**σακούλι – σάκος από λεπτό πανί, όπου στραγγίζεται το γιαούρτι, χαρτοσακούλα, πουγκί**», тобто «мішок з тонкого полотна, в якому роблять кисле молоко», «**σακίδιο – μικρός σάκος**», тобто «маленький мішок» [13; 676]. Деякі демінутиви отримують інше лексичне значення у порівнянні зі словом, від якого вони були утворені. Наприклад, **νιφάς** → **νιφάδες** сніжинка → лапатий сніг; **χέρι** → **χερούλι** рука → рукоятка посуду; **γλώσσα** → **γλωσσίδι** мова, язик (анат.) → язик дзвону, язичок (анат.); **καλαμός** → **καλαμίδι** очерет, перо, котушка, берцова кістка → вудка; **ούρανος** → **ουρανίσκος** небо, небосхил, полог → піднебіння (анат.) Слід відрізнити демінутиви від інших іменників із суфіксами **-άκι, -ίτσα, -ούδα, -ουδι, -ούλι**, які не мають демінутивного значення, наприклад, **λαβράκι** – морський окунь, **μουστάκι** – вуса, **φαρμάκι** – отрута, жовч, гіркота.

Таким чином, аналіз нашого матеріалу свідчить про те, що майже усі пейоративні форманти новогрецької мови мають українські відповідники. Новогрецькі демінутиви в деяких випадках не мають українських відповідників. Для української мови є більш характерним творення демінутивів за допомогою різних суфіксів від однієї твірної основи, тому нерідко одному новогрецькому форманту відповідають декілька українських. Спостерігалися явища розширення лексичного значення демінутивів, в порівнянні с вихідним словом, а також розширення лексичного значення демінутива в одній мові і його відсутність в іншій. Розглянута нами тема не може бути вичерпана рамками однієї статті. Окремого розгляду заслуговує також суфіксальна категоризація суб'єктивної оцінки в системі прикметника.

Література

1. Білоусенко П. І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду) : Дис. ... д-ра філол. наук. АН України. Ін-т мовознавства. – К., 1994. – 422 с.
2. Булаховський Л. А. Курс русского литературного языка. – К.: Рад. школа, 1952. – 447 с.
3. Ганич Д. І., Олейник І. С. Русско-украинский и украинско-русский словарь. – К.: Фенікс, 1992. – 560 с.
4. Ермакова О. П. Проблемы лексической семантики производных и их членимых слов. Автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра філол. наук. М.: АН СССР. Ін-т рус. яз. 1977. – 38 с.
5. Коваленко М. В. Словотвор іменників жіночого роду з демінутивним значенням // Українське мовознавство. – 1976. – № 4 – С. 50-54.
6. Кубрякова О. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.
7. Новогреческо-русский словарь / Под ред. А. А. Белецкого. – М.:, 1961. – 1420 с.
8. Плямоватая С. С. Размерно-оценочные имена существительные в современном русском языке. М.: Наука, 1961. – 121 с.
9. Семеренко А. В. Історія формування українського демінутивного та гіпокористичного словотвору: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / КГУ ім. Т. Г. Шевченко. – К., 1988. – 23 с.
10. Семеренко Г. В. Зменшено-пестлива лексика як джерело збагачення мовної і засіб виховання емоційної культури // [Наукові записки / Нац. пед. ун-т. – К., 2001. – Вип. 42.](#) – С. 81-84.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. – К.: Наук. думка, 1994. – 414 с.
12. Шинкарук В. Д., Шутак Л. Б. Словотворна категоризація суб'єктивної оцінки. Чернівці : Рута, 2002. – 128 с.
13. MEIZON. Ελληνικό λεξικό. – Αθήνα, ΑΡΜΟΝΙΑ, 2006. – 1484 с.
14. Παπαγεωργίου Γ. Η παραγωγή και η σύνθεση λέξεων στην νέα ελληνική γλώσσα. – Σοφία : Νέα βιβλία, 1973. – 156 с.
15. Τριανταφυλλίδης Μ. Νεοελληνική γραμματική. Αθήνα: Οργανισμός εκδόσεως διδασκίων βιβλίων, 2000. – 776 с.

Косенко Ю. В.

ПЕРЕДЗАВЕРШАЛЬНИЙ МЕТАКОМУНІКАТИВНИЙ БЛОК «ЗАПРОШЕННЯ» НА ФІНАЛЬНОМУ ЕТАПІ АНГЛОМОВНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Актуальність статті визначається необхідністю вивчення передзавершального метакомунікативного блоку «запрошення» на етапі розмикання мовленнєвого контакту, який є невід'ємною складовою фатичної метакомунікації як інтегрального феномену. Повний та системний опис регулятивного аспекту контакто-розмикаючих метакомунікативних одиниць, однак, у сучасному мовознавстві залишається маловивченим, у чому і полягає новизна роботи. **Об'єктом** дослідження є метакомунікативні одиниці розмикання мовленнєвого контакту, які розуміються як мовленнєві стереотипи, призначені для пом'якшення моральної шкоди, яка наноситься комунікантам фактом розставання та укріплення доброзичливих стосунків. **Предметом** є феномен запрошення, як передзавершальний метакомунікативний блок розмикання мовленнєвого контакту та його омовлення.

Прагматичний підхід в дослідженні функціонування мови дає можливість розглядати будь-який тип спілкування (повідомлення, бесіду, дискусію та т. ін.) не як щось застигле, нерухоме, а як процес, який характеризується особливостями протікання, засобом розвитку та внутрішньою організацією. Регулювання процесу мовленнєвої комунікації засобами самого мовлення передбачає наявність трьох фаз спілкування: 1) встановлення мовленнєвого контакту; 2) підтримання мовленнєвого контакту; 3) розмикання мовленнєвого